

УДК 82.09(71=133.1)Т.Шевченко

Ярема КРАВЕЦЬ

КОБЗАРЕВЕ ПРОЧИТАННЯ У ФРАНЦУЗЬКОМОВНІЙ КАНАДІ

Канадська французькомовна Шевченкіана не така багата, як французька чи бельгійська, однак маємо у ній видання, що вартують окремої розмови. Серед науковців, які ознайомили французькомовну Канаду із творчістю Кобзаря, бачимо дипломатів і літературознавців Олександра Шульгина і Дмитра Дорошенка. Окремо стоїть прозова творчість канадської французькомовної письменниці Габріель Руа, яка торкалася постаті Т. Шевченка у своїй короткій прозі та есеїстиці. Два найновіші видання, присвячені французькому прочитанню поезії Т. Шевченка в Канаді, датуються 2014 роком. Поки що можна говорити про знану нам півстолітню французькомовну Шевченкіану у Канаді.

Ключові слова: французькомовна Шевченкіана, Олександр Шульгин, Дмитро Дорошенко, Габріель Руа, півстолітня канадська Шевченкіана.

У своєму бібліографічному покажчику «Т.Г.Шевченко французькою мовою.1847-1967» (Львів, 1967) львівський літературознавець Михайло Гресько (1913-1989) зафіксував три позиції із французькомовної Шевченкіани, що стосувалися безпосередньо канадського прочитання Кобзаря; усі вони датуються 1961 роком: твір письменниці Габріель Руа «Острів Маленького Кулика» (Монреаль, 1961 р.), в якому, зазначив Михайло Гресько, «описуючи життя українських фермерів у Канаді, письменниця показує їхню любов до національної культури, до свого великого поета Т. Шевченка, духовного натхненника і провідника» [2, с.31]; передмову Костянтина Біди до фотовидання «Кобзаря» 1840 р., здійсненого французьким університетом столиці Канади (Postface au

«Kobzar» de T. Chevtchenko. Ottawa (Canada), Editions Universitaires, 1961; видання «Taras Chevtchenko. Sa vie et son oeuvre (1814-1961). Montréal (Canada), 1961. Publiй par le Comitй Commйmoratif du Centenaire de Taras Chevtchenko au Canada».

Знаємо, що письменниця Габріель Руа [1909-1983] епізодично згадала текст «Рече та стогне Дніпр широкий...» в оповіданні «Жайворонок» із прозової добірки «Діти мого життя» (1977), де учень Нил виконав незнану для вчительки пісню – *«ніжно-сумовиту пісню про Дніпро, що несе свої води до моря; разом із водою несе і сміх, і зітхання, і жалі, і зрештою це все перетворюється на єдиний суцільний потік»* [4, с.16]. Українській темі Габріель Руа присвятила також есеї «Мала Україна» із видання «Крихке проміння сонця» (1978) та «Манітобські спогади». Згадуючи про своє перебування на щорічному бенкеті української громади, на який її запросили з нагоди свята апостолів Петра і Павла, Габріель Руа писала: *«... особливо вони приходять для того, щоб поспівати своїх пісень, танцювати своїх танків, відчути себе хоч раз згуртованими, послухати розмови про свого поета Шевченка, своїх героїв – їхні портрети поцеплені в залі, про Україну, яка того дня так яскраво воскресла у своїй давній славі»* [5, с.31].

Ця інформація не увійшла до покажчика Михайла Греська із двох причин: покажчик обмежений 1967 роком; але найголовніше, що значну кількість інформації про французькомовного Шевченка науковець діставав за посередництвом інших видань, або ж за допомогою науковця-літературознавця Аркадія Жуковського, голови осередку НТШ у Західній Європі. Таким чином, 7 % позицій, або 23 інформації, не були перевірені *de visu*, зокрема й інформація про монреальське видання, надруковане канадським Комітетом святкування сторіччя від дня народження Тараса Шевченка. Саме тому варто зупинитися на короткому огляді цього видання.

Видання обсягом 32 сторінки відкривалося автопортретом Кобзаря 1840-1841 років і передмовою редакторів книжечки; вона поміщала також розділи *«Дивовижне життя Тараса*

Шевченка» авторства Олександра Шульгина (1889-1960) і *«Творчість Шевченка»* Дмитра Дорошенка (1882-1951), двох, як зазначали у своєму передньому слові укладачі видання, *«найвидатніших українських дипломатів та істориків, які були, як один, так і другий, у час незалежності (1917-1921) міністрами закордонних справ воскреслої України»* [9, с.6].

Сповістивши про те, що цілий 1961 рік у Канаді, де є понад півмільйона українців, проходить під знаком великого Тараса Шевченка, редакція інформувала, що у липні федеральний прем'єр-міністр прибуває до Вінніпегу, щоб у присутності найбільших достойників провінції та міста взяти участь у відкритті пам'ятника українському національному героєві на площі законодавчих зборів Манітоби: *«Українці виявляють Тарасові Шевченку безмірну любов і шану (...). Як титан Прометей, він взяв із неба вогонь, щоб запалити серця усіх своїх співвітчизників. В Італії був Данте; в Англії – Шекспір; у Франції – Расін та Віктор Гюго; в Німеччині Гете, а Україна мала ту перевагу, що в неї є Шевченко, який переважає своїм впливом і значенням, усі ці великі імена, що прославляють світову літературу» (...). «Маємо приємність подати сьогодні нашим французькомовним читачам – і зокрема нашим співгромадянам французькомовної Канади – дві важливі студії, присвячені життю і творчості Тараса Шевченка»* [9, с.5].

Варто нагадати, що Олександр Шульгин був автором декількох шевченкознавчих матеріалів на сторінках паризького місячника *«La revue de Promethee»* («Прометей») (1926-1940 рр.), а також великої кількості статей з питань сучасної політики України; друкувався як колишній міністр закордонних справ УНР, а згодом голова української місії у Франції.

Стаття *«La vie miraculeuse de Taras Chevtchenko»* («Дивовижне життя Тараса Шевченка») друкувалася на 153-163 сторінках журналу *«La revue de Promethee»* №11 (IV) за 1939 рік під псевдонімом Bourdon. У цьому ж числі журналу О. Шульгин надрукував на с.274-275 коротку інформацію про *«Повне видання творів Тараса Шевченка у 16 томах»*, що з'явилося того ж року у Варшаві.

«Історія мого життя є частиною історії мого народу» написав одного дня Тарас Шевченко». Такими словами розпочинав свою розповідь Олександр Шульгин. І далі продовжував: «Геніальний поет своїм талантом передбачення і відтворення в пам'яті поєднав своєю творчістю славне минуле українців із жалісним баченням духовної руїни країни всередині минулого століття, а далі, «проламуючи двері на майбутнє», він змусив зворушити глибини національної душі, розбудивши народ, який співає сьогодні у своєму славні – «Ще не вмерла України ні слава, ні воля». Не досить любити свою батьківщину, потрібно гордитися нею; Шевченко згадував про цю національну гордість і сам став об'єктом цієї гордості (7, с.7).

«Добродій Дорошенко, продовжував О. Шульгин, говорить про попередників поета; але ми можемо додати, що завдяки тим, хто прийшов після нього, українська поезія і література настільки збагатилися високовартісними іменами і творцями, що вона займає сьогодні почесне місце у духовній творчості слов'янських народів.

Проте, жодне інше ім'я не є настільки дорогим українцям, як ім'я Тараса Шевченка, і сьогодні найбільш сучасні поети з повагою і навіть із обожненням схиляються перед ним... Не лише його творчість, але також його життя і трагічна доля, що є відображенням долі України, спричиняють цей вибух захоплення і віри. Справді, з усіх його віршів його життя є можливо найвеличнішим і найкращим твором» [7, с.7].

Далі Олександр Шульгин переповідав біографію поета, переплітаючи свою розповідь цитуванням уривків із «Щоденника» Кобзаря. Значне місце у цій праці займала розповідь про три літа (1843-1845), які поет провів в Україні, що стали *«періодом найвищого розвитку його генія»*. Завершивши навчання в Академії, Т. Шевченко поселяється в Україні. З великим захопленням малює пейзажі, зарисовує історичні пам'ятки і незабаром розпочинає виклади рисунку в Київському університеті. Саме в цьому місті, зазначає Ол. Шульгин, він зустрічає своїх друзів-науковців – видатного історика України М. Костомарова, письменника

П. Куліша, великого патріота М. Гулака та ще декількох юнаків-ентузіастів, захоплених його музою: *«Саме ця група вирішила заснувати «Кирило-Мефодіївське Братство», яке, керуючись релігією та моральними засадами, прагнуло створити слов'янську конфедерацію, в якій Україна була б автономною державою. Вони сподівалися на скасування кріпацтва, вірили у перемогу правди і думали, що «просвіта» народу зробить справжнє чудо»* [7, с.10].

Подальша розповідь О.Шульгіна стосувалася арешту поета, засланого у середньоазійську пустелю, *«де єдиною розрадою для Шевченка були рідкісні листи його друзів, а особливо листи княгині Рєпніної, які справляли йому велику радість»* [7, с.11]. Літературознавець подавав розлогі уривки з окремих листів Кобзаря до Варвари Рєпніної, Анастасії Толстої та інших кореспондентів. Багато автор публікації розповідав про повернення Кобзаря в Україну, його перебування в Астрахані, де поет зустрічався із шанувальниками свого таланту, зокрема своїм учнем із Київського університету Іваном Клопотовським, іншими шанувальниками – Степаном Незабитовським, Федором Чельцовим; розповідав про перебування в будинку його Санкт-Петербурзького приятеля Олександра Сапожникова, зустріч із польськими та російськими друзями: *«Шевченко, якому видавалося, що цілий світ забув про нього, був зачарований таким ентузіазмом незнайомих людей»* [7, с.14].

О. Шульгін довів розповідь про Тараса Шевченка до останніх днів поета, згадавши також про перебування Кобзаря у Нижньому Новгороді, де той зустрічався із актором Михайлом Щепкіним, *«українцем, кріпаком, якого викупив із кріпацтва батько нової української літератури Іван Котляревський»* [7, с.15], прибуття до Москви, а далі до Санкт-Петербурга. *«Поетова доля була сувора... Якщо душа не була скорена мучеництвом, тіло однак було кволе, він насолодився лише трьома з половиною роками своєї свободи (...) Вірні його заповітові, друзі перевезли поетове тіло в серце його України і поховали на пагорбі, що височить над Дніпром, звідки можна бачити, як він цього бажав, «як реве ревучий», безмежні степи...»* [7, с.15].

Розділ «Творчість Шевченка» Дмитра Дорошенка [8] був передруком його статті під такою ж назвою, надрукованої 1939 р. у вже згаданому нами журналі «La Revue de Promethée». Д. Дорошенкові належало і попереднє дослідження-брошура «Chevtchenko, le poete national de l'Ukraine» (Прага. 1931 р.) [52 ст.].

Дм. Дорошенко виклав свої творчі тези дотичні до творчості Кобзаря:

– *«Кобзар» – це значний том, у якому неначе у поетичному мікрокосмосі або чарівному дзеркалі відображається ціла Україна з її минулим і теперішнім життям;*

– *Багата народна поезія і славне минуле козаків були невичерпним джерелом натхнення. Однак для того, щоб повністю зачерпнути це багатство, щоб прокласти тривкий міст від минулих часів до теперішніх днів, одне слово, для того, щоб здійснити поетичний синтез національних прагнень, потрібен був геніальний поет. (...) Таким генієм став Тарас Шевченко;*

– *Поряд із казковим світом українського фольклору поезія Шевченка з самого початку жила спогодами про славне і трагічне минуле своєї країни; (...) Тіні національних героїв, які боролися за свободу, як живі з'являються перед ним;*

– *Хоч як Шевченко не опоетизовував у своїх перших віршах минуле України, він не переставав відчувати контраст, що існував між славою героїчної епохи та сумним становищем тогочасного населення;*

– *Уже з першого погляду на поетичну творчість Шевченка можна з 1843 року помітити очевидну зміну у звучанні і змісті його поезій; (...)*

– *Найдосконаліші з літературної точки зору твори поета належать до того періоду, який тривав до його ув'язнення 1847 року;*

– *Шевченко, як апостол політичної свободи і ворог будь-якого гніту, виходить за вузькі рамки своєї батьківщини і навіть російської імперії. І тут Д. Дорошенко зацітував думку шведського ученого Альфреда Єнсена, автора однієї з найновіших тогочасних біографій Шевченка: «Тарас*

Шевченко був не лише поетом національним, але також універсальним духом, одним із світочів людства»;

– Шевченко не бажав кривавої революції, але передбачав таку загрозу для панівних класів, якщо вони не дадуть волі кріпакам (...) Не відповідали природі Шевченка заклики до кривавих дій, викликані помстою. Було б помилковим розглядати його музу як інструмент помсти. Творчість Шевченка з початку до кінця пронизана ідеєю любові та прощення. Його найтрагічніші персонажі, його мученики, герої, які зазнали найлютіших страждань, вибачають своїм гнобителям (Ян Гус, мученики-християни із поеми «Неофіти», Варнак).

Для ілюстрації своїх тез Дм. Дорошенко використовував уривки із «Послання І мертвим, і живим...» та поеми «Марія».

Упорядники канадського видання доповнили студії Ол. Шульгина та Дм. Дорошенка перекладами «Заповіту», поеми «Гамалія», коротким уривком з поеми «Кавказ» в інтерпретації Олександра Турського, який підписувався псевдонімом Янус і друкував свої переклади на сторінках журналу «La Revue de Promethee». Були поміщені також переклади віршів «Мені однаково, чи буду...» (пер. Оксани Токаржевської та Шарля Тіака) і двох перекладів Фернанда Мазада («Вечір. «Садок вишневий коло хати» та «І широкою долину...»); причому перший із них дотепер вважається найкращим французьким перекладом цього Кобзаревго вірша.

Того ж 1961 року у № 1 Відділу слов'янських студій Оттавського університету (Канада) з'явилося видання «Le premier «Kobzar» de Taras Shevtchenko». Редактор видання, відомий науковець, бібліограф, літературознавець Константин Біда (1916-1979) у своєму короткому передньому слові, написаному українською та французькими мовами, зазначив, що «з приводу сотих роковин смерті Т. Шевченка Відділ Слов'янських Студій Оттавського Університету перевидає його «Кобзаря» з 1840 р., який сьогодні є великою бібліографічною рідкістю. Це перший з трьох «Кобзарів», які вийшли ще за життя поета» [3, VII].

«Усі ці твори, – продовжував К. Біда, – у загальному відбивають основні роди Шевченкової поезії, що їх поет

розвинув у своїй пізнішій творчості. Тут поезії пісенно-ліричного і рефлексійного характеру та поеми з родинним повістевим мотивом переплітаються з історичними поемами, улюбленим поетовим жанром посланія й притаманною добі романтизму балядою. Поява першого «Кобзаря» викликала живий відгомін. Не тільки українська, але теж і чужа літературна критика признала великий поетичний талант автора «Кобзаря». В ньому відмічено глибоке відчуття краси, щире почуття, забарвлене найглибшою лірикою, здібність творити майстерні образи, повні невідфарбованої і зворушливої поезії. Поетові земляки прийняли «Кобзаря» як справжній літературний скарб, бо в ньому вони відчули генія українського народу [3, с.VII].

У французькомовній версії свого переднього слова К. Біда доповнював інформацію, писану українською мовою, зазначаючи, що *«це видання, яке практично неможливо знайти в бібліотеках, знову стане досяжним для усіх друзів красного письменства»* [6, с.V]. Окрім того, К.Біда наголосив на тому, що з появою першого «Кобзаря» *«критика навіть заявила, що така поезія мала б чудово надаватися літературі будь-якої країни»* [6, с.V].

І ще одна інформація стосовно французькомовного канадського Кобзаря. 31 травня 2014 року в столиці провінції Квебек (Канада) на Алеї поетів відкрито пам'ятник Тарасові Шевченку, що став четвертим пам'ятником Кобзареві на канадській землі. О. Антонович, автор інформації, що друкувалася на сторінках «Вісника НТШ» (Ч.53-54, весна-зима 2015 р.), розповідав про історію спорудження пам'ятника, яким *«українська квебекська громада приєдналася до світового святкування пам'яті Т. Шевченка, що широко відзначалося впродовж 2014 р. за програмою ЮНЕСКО»* [1, с.28].

На фасаді постаменту поміщено напис французькою мовою, який складається із офіційної назви пам'ятника, уривку із поезії Т. Шевченка «До Основ'яненка» («Наша дума, наша пісня Не вмре, не загине... От де, люде, наша слава, Слава України!»), а також офіційного напису французькою мовою, який звучав так: *«Тарас Шевченко, поет, художник і великий*

захисник української культури, підтримав ціною власного життя свободу кожної людини, демократію і незалежність своєї країни. Його поезія універсального значення ще сьогодні сприяє розвитку української мови». Три написи (окрім французької, ще й українською та англійськими мовами) були подібні за змістом, хоча відрізнялися стилем викладу. Цю важливу подію відзначила, зокрема, французька канадська преса. До 200-річчя від дня народження Т. Шевченка з'явився друком і українсько-французький буклет.

Канадського прочитання поезій Т. Шевченка стосується зовсім нове багатоілюстроване репродукціями картин Кобзаря видання «Kobzar. Poetry of Taras Shevchenko in Ukrainian, English and French» (Toronto, Taras Shevtchenko Museum 2014) із великою передмовою Андрія Грегоровича, що з'явилося до святкування 200-річчя українського поета. Англійська передмова, у якій широко подавалися життєвий шлях і творчість Т. Шевченка (с. 5-27), доповнювалася добіркою творів поета, поданих українською, англійською та французькою мовами. У бібліографічному розділі видавці зазначили французькі видання, до яких звернулися при опрацюванні книжки: паризьке видання 1964 р. з перекладами Е. Гільвіка, білінгвальне київське видання 1978 року, монографія «Taras Shevtchenko (1814-1861). Etudes et traductions françaises. Paris: Société Scientifique Шевченко, 2004» і видання «Taras Shevtchenko. 1814-1861. Sa vie et son oeuvre», підготовлене ювілейним комітетом святкування 150-річчя Тараса Шевченка у Франції, що було видруковане 1964 р. першою українсько-французькою друкарнею у Парижі. У виданні подавалися французькі переклади: «Причинна» (уривок) пер. Ніни Насакіної (с. 33-34); «Думка» пер. Калени Угрин (с. 35-36); «Думка» («Нащо мені чорні брови...») пер. Ніни Насакіної (с. 38-39); «Тарасова ніч» пер. Е. Гільвіка (с. 46-50); «**Тополя**» (лише укр. та англ. тексти); «Іван Підкова» пер. Е. Шеррер (с. 64-65); «Думи мої, думи мої...» пер. А. Абріля (с. 71-74); «**Н. Маркевичу**» (тільки укр. та англ. тексти); «Вітер з гаєм розмовляє» пер. Ніни Насакіної (с. 77); «Гамалія» пер. О. Карвовського (с. 86-90); «**Розрита**

могила» (тільки укр. та англ. мовами); «Дівичії ночі» пер. Е. Гільвіка (с. 96-97); «Не завидуй багатому» пер. Ніни Насакіної (с. 98); «Не женися на багатій» пер. Е. Гільвіка (с. 99-100); «Стоїть в селі Суботові» пер. Ольги Репетило (с. 102-104); «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...» (уривок) пер. Марі-Франс Жакамон (від «І смеркає, і світає...» до «З святими горами Дніпро») (с. 132-135); «Минають дні, минають ночі» пер. Марти Калитовської (с. 137); «Як умру, то поховайте» пер. А. Абріля (с. 141); «Мені однаково» пер. Калени Угрин (с. 143); «Не кидай матері» пер. Ніни Насакіної (с. 145-146); «Ой три шляхи широкії» (с. 148-149), «Н. Костомарову» (с. 151) – обидва у пер. Е. Гільвіка; «Садок вишневий коло хати» пер. Ніни Насакіної (с. 152-153); «В неволі тяжко» пер. А. Абріля (с. 154); «Княжна» (уривок), «Село. І серце одпочине... Сам Бог витає над селом» (с. 155), «N.N.» (с. 156-157) – обидва у пер. Ольги Репетило; «N.N.» («Мені тринадцятий минало») пер. Ніни Насакіної (с. 159; 161; 162); «І небо не вмить, і заспані хвилі» пер. К. Шиманського (с. 162-164); «Думи мої, думи мої...» пер. Ніни Насакіної (с. 165); «І широкою долину...» пер. Ф. Мазада (с. 166-167); «На Великдень» пер. К. Шиманського (с. 169); «Не молилася за мене...» пер. Ніни Насакіної (с. 172-174); «Якби ви знали, паничі...» (с. 178-180) та «Юродивий» (с. 185-187) обидва у пер. Е. Гільвіка; «Доля» пер. К. Шиманського (с. 187); «Муза» (с. 190-191), «Слава» (с. 193, 195), «Сон» («На панщині пшеницю жала») (с. 196-197) усі у пер. Ніни Насакіної; «Я не нездужаю нівроку» пер. А. Абріля (с. 198-199); «Марку Вовчку» пер. Л. Арагона (с. 200); «Ісаія. Глава 35 (Подражаніє)» пер. О. Карвовського (с. 203-204); «Сестрі» пер. Е. Гільвіка (с. 206-207); «Ой діброво-темний гаю» (с. 208), «Молитва» (с. 209) – обидва у пер. К. Шиманського; «Світе ясний! Світе тихий!» (с. 210-211) та «Ликері» (с. 212-213) – обидва у пер. Е. Гільвіка; «І Архімед, і Галілей» пер. К. Шиманського (с. 214); «Минули літа молодії» пер. Мирослави Маслов (с. 215-216); «І день іде, і ніч іде» (с. 216), «Чи не покинуть нам, небого» (с. 219-221) – обидва у пер. Е. Гільвіка.

Як бачимо, такою подачею упорядники видання презентували Шевченковий доробок насамперед тих видатніших літераторів, які своїми майстерними перекладами спричинилися до французькомовного прочитання Кобзаря – Ф. Мазада, Л. Арагона, Е. Гільвіка, А. Абріля та ін. Зазначимо, однак, що, подаючи життєвий і творчий шлях Т. Шевченка, канадські видавці відійшли від усталеної в Канаді традиції: подібні матеріали друкуються двома офіційними мовами – англійською та французькою. Подібний закид можемо зробити і до розділу «Notes», що пропонувався лише в англійському варіанті.

Із поданого списку перекладів бачимо, що три вірші, виокремлені нами у тексті, не знайшли своєї французькомовної публікації – «Тополя» («По діброві вітер вие»), «Н. Маркевичу» («Бандуристе, орле сизий!») і «Розрита могила» («Світе тихий, краю милий...»).

Із бібліографічного покажчика М. Греська «Т. Г. Шевченко французькою мовою (1847-1967)» (Львів, 1967) дізнаємося, що фрагмент вірша Т. Шевченка «Розрита могила» вперше зазвучав французькою мовою ще 1884 р. у праці барона д'Аврїля «Слов'яни перед латинським світом» («Revue du Monde Latin», t. 3, Paris, 1884, mai-août) та в публікації «Тарас Шевченко» у швейцарському журналі «La Revue Ukrainienne» (Lauzanne, 1915, № 1); він містився і в монографії Р. Тісерана «Життя одного народу. Україна» («La vie d'un peuple». Paris, 1933). Стосовно найновішої публікації вірша можна згадати видання «Le Courrier UNESCO» («Кур'єр Юнеско»), (Париж, 1961 р., № 7-8), де цей уривок разом із уривками низки інших творів Кобзаря ілюстрував статтю Полін Бентлей «Тарас Шевченко. Український поет свободи» («Taras Tchevtchenko. Poete ukrainien de la liberté»), що знала свої публікації також іншими мовами.

Канадські упорядники видання, як бачимо, не мали інформації про цей переклад. Щодо двох інших творів, жодної згадки про їх французькомовне прочитання не знаходимо.

Автор цієї статті свідомий того, що в ній розкриті не всі питання, пов'язані із прочитанням Т. Шевченка у

французькомовній Канаді; багато інформації залишається у місцевій періодиці, були, певно, і окремі видання симпозіумів та наукових конференцій. Усе це заохочує до дальших пошуків для повнішого висвітлення однієї із цікавих граней світової французькомовної Шевченкіани.

Список використаної літератури

1. Антонович О. Новий пам'ятник Тарасові Шевченкові в Канаді / Олег Антонович // Вісник НТШ. – 2015. – Ч.53-54. – Весна-зима. – С.28-29.
2. Гресько М. «Т.Г. Шевченко французькою мовою. 1847-1967. Бібліографічний покажчик // Михайло Гресько. – Львів, 1967, 44. с.
  1. З.К.Б. [Біда К.] Перший «Кобзар» Т. Шевченка / Константин Біда // Перший «Кобзар» Тараса Шевченка 1840 р. / за ред. Константина Біди. – 1961. – Ч.1. – С. VII-VIII. – (Слов'янські студії Оттавський університет (Канада)).
  3. Руа Габріель. Жайворонок / Габріель Руа // Всесвіт. – 2008. – № 11-12. – С.10-19.
    1. Руа Габріель. Мала Україна / Габріель Руа // Всесвіт. – 2008. – № 11-12. – С.28-33.
    7. С.В. Le premier «Kobzar» de Taras Chevtchenko / B.C. // Le premier «Kobzar» de Taras Chevtchenko 1840. йдiтiй par Constantin Bida. Etudes slaves- l'Universitй d'Ottawa. – 1961. – №1. – V-VI.
    8. Choulguine A. La vie miraculeuse de Tarass Chevtchenko / Alexandre Choulguine // Tarass Chevtchenko. Sa vie et son oeuvre (1814-1861) par les professeurs Alexandre Choulguine et Dmytro Dorochenko. Comitй ukrainien canadien. Montrйal, 1961, p.7-15.
    9. Dorochenko D. L'oeuvre de Chevtchenko / Dmytro Dorochenko // Tarass Chevtchenko. Sa vie et son oeuvre (1814-1861) par les professeurs Alexandre Choulguine et Dmytro Dorochenko. Comitй ukrainien canadien. Montrйal, 1961, p.16-25
    10. Prйface // Tarass Chevtchenko. Sa vie et son oeuvre (1814-1861) par les professeurs Alexandre Choulguine et Dmytro Dorochenko. Comitй ukrainien canadien. Montrйal, 1961, p.5-6.

Одержано редакцією – 11.05.16
Прийнято до публікації – 18.10.16

Summary. Kravets' Y. Kobzar's Reading in Francophone Canada. Canadian Francophone Shevchenko studies are not as extensive as French or Belgian, but it includes some works that are worth a separate discussion. Among the scientists who acquainted Francophone Canada with the work of the Poet, we should mention laureates and literary critics Oleksandr Shulgin and Dmytro Doroshenko. A separate place is occupied by prose work of a Francophone Canadian writer Gabrielle Roy, who touched the figure of Shevchenko in her short prose and essays. So far in general we can speak of Francophone Shevchenko studies history of the half a century period in Canada.

Keywords: Francophone Shevchenko studies, Oleksandr Shulgin, Dmytro Doroshenko, Gabrielle Roy, half a century Canadian Shevchenko studies.

УДК 82.091::821.161.2+821.111-3

Денис ЧИК

**БІОГРАФІЧНИЙ KÜNSTLERROMAN
В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ
СЕРЕДИНИ ХІХ СТ. (ТАРАС ШЕВЧЕНКО,
ВІЛЬЯМ ТЕККЕРЕЙ)**

У статті зіставлено повість «Художник» Т. Шевченка та роман «The Newcomes» В. Теккерея. У статті доводиться, що досліджувані твори мають ряд жанрових ознак Künstlerroman'у. Магістральною жанровою ознакою Künstlerroman'у є центральний образ митця. Наступною важливою жанровою ознакою є динаміка розвитку творчої